

Otroka.

Foto: Franc Cerar, Sadinja vas v Beli krajini, 1944

Deček Bine pri počitku.

Foto: Nace Bizilj, kraj neznan, 1984

LUČKE PRIHODNOSTI: OTROCI NA FOTOGRAFIJAH 20. STOLETJA

Ljubljanski grad, 21. september 2012–6. januar 2013

Fotografsko razstavo Lučke prihodnosti: Otroci na fotografijah 20. stoletja je pripravila avtorica Katarina Jurjavčič, kustosinja Oddelka za dokumentarno fotografijo Muzeja novejšje zgodovine Slovenije. Avtorica je oktobra 2012 z istoimenskim prispevkom sodelovala tudi na 36. zborovanju zgodovinarjev na temo Zgodovina otroštva. Kot pravi sama, prav od tod tudi ideja za razstavo. Razstavo spremlja tudi blog,¹ ki nas seznaja z ozadjem njenega nastajanja in kjer se za pokušino sprehodimo po virtualni razstavi. Ob razstavi je izšel tudi katalog z vsemi fotografijami. Razstava Lučke prihodnosti postreže z nekaj krasnimi portreti otrok, ki jih je posnela kopica znanih pa tudi manj znanih fotografov in novinarjev (med drugimi Božidar Jakac, Nace Bizilj, Marjan Ciglič, Edi Šelhaus in Tone Stojko), kot tudi z nekaterimi nekoliko bolj dokumentarnimi utrinki iz otroškega vsakdana, ki so jih zabeležili anonimni avtorji. Fotografije nas popeljejo od obdobja med obema vojnama do devetdesetih let prejšnjega stoletja, dinamičnost pa razstavi dodajo še televizijski odlomki iz omenjenega časa, ki pričajo o spreminjajočem se odnosu do otrok in otroštva po drugi svetovni vojni, ko so otroci postajali vedno bolj cenjeni, družbena odgovornost za njihovo vzgojo pa se je povečevala. Avtorica je, kot je dejala sama, v bogatem arhivu Muzeja novejšje zgodovine Slovenije poiskala podobe, na katerih so osrednje figure predšolski otroci. Čeprav je namen razstave predstaviti zgodovino otroštva predšolskih otrok na Slovenskem, pa se zdi, da je njen koncept bolj kot na preizpraševanju družbenega, zgodovinskega in ekonomskega konteksta otroštva zastavljen na sami fotografiji. Avtorica se je pri izboru namreč osredotočala na dokumentarno sporočilnost fotografij kot zgodovinskega vira ter s tem na spreminjajoče se fotografske

tehnike in prakse. Slednje je razvidno tudi iz uvodnega besedila spremljajočega kataloga, saj naj bi razstava skozi perspektivo fotografij otrok prinašala oris in opis fotografov ter njihovega ustvarjanja skozi čas.

Kot meni Banks (2001: 11), je kontekst fotografije (družbeni kontekst, znotraj katerega je bila neka podoba zabeležena, ter družbeni odnosi, v katere je fotografija vpeta) prav tako pomemben kot njena vsebina – zgodba, ki jo fotografija pripoveduje.

Z upoštevanjem družbenih, zgodovinskih in ekonomskih okoliščin je avtorica pozornost sicer namenjala različnim razpoloženjem, ki se kažejo na obrazih otrok, videzu njihovih oblek, igrač in podobah okolja, kjer so živeli na iz fotografij razviden način. Pa vendar se zdi, da prikazani spreminjajoči se načini življenja otrok skozi čas niso izkoristili potenciala, ki ga imajo fotografije za analiziranje konteksta, v katerem so nastale. Z družbenokritičnim poudarkom na vprašanjih, kot so na primer: iz kakšnih družin so prihajali otroci, kateri starši so si lahko privoščili fotografiranje v ateljejih, kako se je otroštvo otrok (ter s tem tudi fotografiranje) razlikovalo glede na družbenoekonomski sloj družin, kako je bilo otroštvo otrok s podeželja vpeto v delovne procese odraslih, ob kakšnih priložnostih so nastajale fotografije?, bi bile vzporednice in razlike med preteklim in današnjim življenjem otrok mnogo kompleksnejše, jasnejša pa bi bila tudi podoba različnih načinov življenja, ki so ga v preteklosti živeli otroci na Slovenskem.

Preteklost, na katero se navezuje razstava, zajema skoraj stoletno obdobje. Časovni razpon je postavljen dokaj široko, s tem pa so povezana tudi raznolika obdobja, v katerih so se družbene okoliščine, hkrati pa tudi slika otroštva, močno spreminjali, vendar tega izbor večinoma portretnih fotografij skoraj ne da slutiti. Morda tudi zato, ker so vse fotografije črno-bele, čeprav so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja že prevladovala barvne.

¹ <http://luckeprihodnosti.wordpress.com>

* Teja Močnik, dipl. etnol. in kult. antropol. 4000 Kranj, Hrastje 82, E-naslov: teja.mocnik@gmail.com; Barbara Turk Niskač, dipl. etnol. in kult. antropol., asistentka, mlada raziskovalka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: barbara.turkniskac@ff.uni-lj.si

Obiskovalec in obiskovalka sta tako pri razmisleku o razstavi razpeta med ponujeni možnosti, ki ju na eni strani omogoča vidik fotografije (manj fotografiranja), na drugi pa otroštvo, ujetje v specifične družbeno-kulturne okoliščine. Gotovo nam večje zadoščenje ponuja prvi vidik, pri katerem so v ospredju otroški portreti, manj pa nas razstava poteši v kontekstualnem pogledu, ki ga tudi besedilo ob slikah večinoma ne dopolnjuje, saj razen letnic, ponekod še avtorjev in krajev, pri večini ni drugih dokumentarnih podatkov, ki bi nam pomagali oblikovati nekoliko bolj poglobljeno vedenje. Prav to pa je tista pomembna razlika, ki sicer definira različne podobe otroštva na Slovenskem in razkriva njegovo precej kompleksno sliko. Ta se kaže v dihotomiji med višjimi in nižjimi družbenimi sloji, med urbanim in ruralnim, med priložnostmi, ob katerih so otroke fotografirali, pomembno vlogo pa igra tudi sam razvoj fotografije in fotografske dejavnosti. Medtem ko je imel med vojnami le redko kdo svoj fotoaparat in je bilo fotografiranje ritualno in omejeno na profesionalno rabo, je bil v devetdesetih letih ta že skoraj v vsaki družini.

Kljub vsemu pa je razstava za obiskovalce Ljubljanskega gradu vsekakor prijetna popestritev, kar so med obiskom avtoric teh vrstic potrdili tudi številni zadovoljni in navdušeni gledalci in gledalke. Tako izbor teme kot fotografije otrok so ljudem všeč. Prav zaradi njenega širokega časovnega razpona se lahko z razstavo identificirajo zelo različne generacije, pri katerih fotografije vzbujajo tudi misli na lastno otroštvo.

Kot piše avtorica razstave, so interpretacije fotografije vedno odvisne od gledalca samega, prav tako pa tudi ocena celotne razstave. Gledalci in gledalke pa so zelo različni. Nekateri jo vidijo s strokovne plati, spet drugih se razstava dotakne na zelo osebni način. Zato ob koncu bralce vabiva, da si jo sami ogledajo in po svoje interpretirajo. Interpretacij pa je, tako kot zgodb o otroštvu, nedvomno veliko.

Literatura:

BANKS, Marcus: *Visual methods in social research*. London: Sage, 2001, 11.

DEDIŠČINA VEZENIN PREKMURSKIH MADŽAROV

Galerija-Muzej Lendava, 2.–31. marec 2012

Lendavska regija ima izjemno bogato, zelo posebno in prepoznavno kulturno dediščino. Ni torej naključje, da se je potreba po muzeju v Lendavi pojavila že leta prej, preden so ga zavedni Lendavčani pred točno 40 leti, oziroma leta 1972, tudi uradno ustanovili. Na podlagi odločitve sveta Galerije-Muzeja Lendava in pred nedavnim upokojenega direktorja Franca Geriča je lendavski muzej od leta 2005 skoraj vsako leto predal občinstvu novo stalno muzejsko zbirko. Leta 2006 etnološko razstavo z naslovom Kultura hetiškega ljudskega tekstila, leta 2007 muzejsko depandanso v mestnem jedru z naslovom Meščanstvo, tiskarstvo in dežnikarstvo Lendave, leta 2008 na lendavskem gradu spominsko sobo Györgya Zale ter spominsko sobo Štefana Galiča, leta 2009 umetnostnozgodovinsko zbirko kipov iz brona in ureditev grajske podstrešne galerije ter leta 2011 stalno postavitev na hodniku lendavskega gradu z naslovom Sakralna dediščina Lendave in okolice. V tem obdobju je javni zavod objavil tudi tri številke muzejske periodike (*Lyndvamuseum*) ter dve knjigi Györgya Kultsárja iz 16. stoletja v reprintu.

Leta 2011 si je zbirke in razstave lendavskega muzeja na površini blizu 1.100 m² ter zanimive občasne razstave ogledalo nekaj več kot 12 tisoč obiskovalcev. Še dolgo bi lahko naštevati, kaj vse je maloštevilna ekipa ustanove postorila na muzejskem področju, a naj končamo z ugotovitvijo, da je poleg termalne vode najpomembnejši turistični kapital Lendave kulturna dediščina. Prav zaradi tega ljubitelji lendavske kulture ne razumejo degradacije muzejske stroke in diskriminacije muzeologa s strani ustanoviteljev. Gre za zlonamernost, nestrpnost do madžarske oziroma slovenske kulturne dediščine ali preprosto za zavist? Oba kustos Galerije-Muzeja Lendava, skupaj s sodelavci zavoda, izjemno

kakovostno strokovno delujeta, kar dokazujejo strokovna priznanja v Sloveniji in na Madžarskem, mnenja in zapisi v knjigi gostov, številke in bilance poslovanja, zanimanje novinarjev ter ne nazadnje zaupanje in spodbuda domačega občinstva.

Dediščino v širšem pomenu besede lahko pojmujejo kot vrednoto, za katero v skupnosti menijo, da je primerna za ohranitev in posredovanje naslednjim generacijam. Dediščina se torej pojavlja na številnih področjih življenja in se izraža na različne načine. Govorimo lahko o dediščini posamezne družine, zgodovinski tradiciji določene skupnosti ali naroda, svojo dediščino pa imajo tudi različni družbeni sloji. Tako so jo, na primer, imeli in jo še imajo obrtniki, vojska, meščanstvo ali kmečko prebivalstvo. Vendar pa je dediščina lahko še tako dragocena, a če je ne negujemo in ne prenašamo na naslednje rodove, bo izgubila svoje bistvo oziroma svojo najpomembnejšo značilnost ter prenehala obstajati.

Med različnimi oblikami ljudske kulture je prav ljudska umetnost tista, ki je venomer v središču zanimanja javnosti. V zgodovini je klasična umetnost oziroma tako imenovana visoka umetnost v ljudski umetnosti pogosto našla »čisti izvir«, iz katere je lahko zajemala, se napajala in prenavljala. Etnološko bogastvo so raziskovali in reševali tudi pesniki, pisatelji, likovni umetniki ter znanstveniki, da bi se iz njega učili injemali navdih. Le pomislimo na obdobje romantike! Zunanje zanimanje je posamezne običaje in elemente kulture zelo pogosto obvarovalo pred izumrtjem in pozabo. Na žalost pa so Evropejci v 20. stoletju zajeten del svoje ljudske dediščine imeli za nekaj zastarelega, kar je izgubilo svojo funkcijo. V njej so, v primerjavi z »modernim časom«, videli izraz zaostalosti in revščine.

* Dr. Mária Kepéné Bihar, univ. dipl. zgod. in etnol., novinarka, RTV Slovenija Studio madžarskih programov. 9220 Lendava, Kranjčeva 10, E-naslov: ria.bihaly@gmail.com; dr. Zoltán Lendvai Kepe, univ. dipl. etnol., višji kustos, Galerija-Muzej Lendava. 9220 Lendava, Banffyjev trg 1, E-naslov: lyndvamuseum@yahoo.com.